

**TÜRK MİLLETİNİ, TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİNİ,
DEVLETİN KURUM VE ORGANLARINI AŞAĞILAMA
SUÇU (TCK m. 301)**

*(Defamation of Turkish Society, State of Republic of Turkey,
State's Institutions and its Bodies (TCC m. 301))*

Murat Ceyhan*

ÖZET

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesi ülkemizde kabul gören ifade özgürlüğü rejimi açısından tarih boyunca belirleyici konumda olmuştur. 1926 yılında 159. madde kapsamında düzenlenmiş olan bu suçun yıllar içinde gösterdiği gelişmeler ve uygulamada süre gelen yaklaşımlar önemli tartışmalara konu olmaya devam etmektedir. Öncelikle tarihsel gelişimin incelendiği makalenin devamında suçun unsurları detaylandırılmıştır. Yargıtay ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ile zenginleştirilen suçun unsurları, Karşılaştırmalı Hukuk açısından da değerlendirme altına alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Aşağılama, suç, Türk Milleti, Türkiye Cumhuriyeti, 301, ifade özgürlüğü

Abstract

Over the years, 5237 numbered Turkish Criminal Code's Article 301 has determined the borders of freedom of expression in our country. Embedded as Article 159 in 1926, this crime and the approaches within its application has evolved and is still evolving, while being subjected to many important discussions. The article first puts forward the historical process of the crime then the elements of the crime is elaborated. Judgements of Court of Cassation and European Court of Human Rights enrich the elaboration of the elements, whereas there is an evaluation of the elements through Comparative Law as well.

Keywords: Defamation, crime, Turkish Society, Republic of Turkey, 301, freedom of expression

---

* Stj. Av., İstanbul Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Giriş

Devlet kendi varlığını korumak ve kurumlarının saygınlığını, prestijini devam ettirmek adına çeşitli önlemler almaktadır. İtaat prensibi üzerinden çalışan “devlet” olgusu artık gerçek kişilerden bağımsız olarak korunması gereken ayrı bir varlık olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden ülkeler ceza kanunlarında çeşitli yaptırımlar öngörerek, “aşağılama” hareketini temel alarak kendisine ve koruduğu “milli değerlere” yöneltilen itaatsizliklerin üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Milli değerlerin kendisinin ve otoriter yansıması olan devletin bu denli korunmasının ardında basit ceza hukuku prensiplerinin ardında sosyolojik ve politik kaygılar da yer almaktadır. Zira bu tür maddeler varoluşları itibariyle siyasi araç olarak benimsenmeye ve en nihayetinde ifade özgürlüğü çerçevesinde kısıtlama aygıtı olarak kullanılmaya açık maddelerdir. Konumuz dahilinde bu olasılıkların akıllarda kalması yalın suç incelememizin yorumlanması açısından da faydalı olacaktır. Sonuç olarak devlet ve millet hassasiyetlerinin bireysel özgürlüklerin önünde kabul edileceği bir düzende bu kanunun anlamı daha da farklılaşabilmektedir. Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesi de bu tartışmalar altında uygulanmaya devam eden bir suç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Maddenin yorumlanış biçimi ve zamana göre değişen devlet hassasiyetleri sürekli tartışma konusu olmaktadır. Kara Avrupası hukukunda da benzer maddeler öngörülmeyle birlikte, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki rejimin yorumlanması ve uygulanması konusunda bir güvensizlik ortamı fark edilebilmektedir. Zira uzun yıllar 765 sayılı TCK'nın 159. maddesi, şimdi ise 5237 sayılı kanunun 301. maddesi ifade özgürlüğü karşısında bir engel, devletin bir sindirme aracı olarak kabul görmüş durumdadır. Makale dahilinde suçun unsurlarını detaylı olarak inceleyeceğiz, ancak bu noktada maddenin başlığından yola çıkarak kısa bir değerlendirilme yapılması gerekmektedir. Bu suç ancak “Türk Milleti”, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti” veya “Devletin Kurum ve Organlarının” aşağılanması suretiyle gerçekleştirilebilmektedir. Dolayısıyla ortada ne bir kişinin şeref ve haysiyeti ne de özel bir kişi topluluğunun maneviyatı bulunmaktadır. İncelenecek gerekçelerden ve Yargıtay kararlarından da anlaşılacağı üzere konu “devlet” iken, tartışma noktaları “milli manevi hassasiyetler”, “tarihi değerler” üzerinden ilerlemektedir. Yani salt devleti, organlarını aşağılamak değil, Türk Milletinin en nihayetinde öngörülemeyecek soyut değerlerine de zarar vermek suçun konusunu oluşturabilmektedir. Belirsizlikler altındaki bir uygulamayı suç inceleme yöntemimiz dahilinde bir düzene oturtmaya gayret edecek, ulusal ve uluslararası doktrin ve kararlar ışığında TCK 301. maddenin hukuki sınırlarını çizmeye çalışacağız.

Makalede TCK madde 301'in “Türk Hukukundaki tarihsel gelişimi” ile “suç inceleme yöntemine göre değerlendirilmesi” iki ayrı bölüm olarak düzenlenmiştir. Suç incelemesi çerçevesinde ilgili Yargıtay kararları her unsur altında ayrı ayrı incelenecek, bu bağlamda yine her başlık için karşılaştırmalı hukukta TCK m. 301'e

benzer şekilde düzenlenmiş maddelerin unsurları değerlendirilecektir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ifade özgürlüğü temelindeki iki kararı da hukuka aykırılık unsuru altında detaylandırılmaya çalışılacaktır. Ayrıca Kara Avrupası Hukukunun devlet hassasiyetine ve milli değerlere nasıl bir bakış açısı ile yaklaştığını anlamak Türkiye'deki uygulama açısından da aydınlatıcı rol oynayacaktır. İncelememizde doğrudan suç inceleme yöntemini uygulamakla beraber konu konu tartışmalı noktalar da açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır. Zira TCK m. 301 dahilinde her incelenecek unsur kendi içinde farklı tartışmalar barındırmaktadır. Ceza hukuku tartışmalarına katkı sunması açısından sosyolojik unsurların bulunduğu bir suç incelemesinde "Millet", "Devlet", "eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları" gibi kavramların da altı doldurulacaktır. Sonuç olarak temel tartışmalar, Yargıtay kararları ve karşılaştırmalı kaynaklar ışığında TCK m. 301 "Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama Suçu" detaylı bir biçimde incelenmiş olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM TCK Madde 301'in Türk Hukukundaki Tarihsel Gelişimi

I. Genel Olarak

TCK 301 içerdiği siyasi ve hukuki yaklaşımlar dolayısıyla Cumhuriyetin her dönemde tartışmalara konu olmuştur. Buna bağlı olarak 1926 tarihli Türk Ceza Kanunundan 2013 yılı itibariyle yürürlükte olan 5237 sayılı Kanuna kadar çeşitli değişikliklere tabi olan maddenin sadece metnin lafzı açısından değil yorumlanması açısından da önemli aşamalar kaydettiği görülmektedir. Her dönemin siyasi rejiminin öngördüğü farklı özgürlük politikası söz konusu suçun unsurlarını da doğrudan etkilemiştir. Cumhuriyetin kurulmasından sonra 1930 İtalyan Ceza Kanunundaki düzenlemeyle paralel olarak ilk önemli değişiklik getirilmiştir¹. Günümüze kadar da suçun hareket unsuru, konusu, yaptırımı dönemin öngördüğü özgürlük rejimine bağlı olarak sürekli olarak değişime uğramıştır. Bu bağlamda yıl yıl her kanun değişikliğini incelemeye ve TCK 301'in tarihsel gelişimini kavramaya çalışacağız.

II. Kanun Değişiklikleri

A. Türk Ceza Kanunu'ndaki 1.3.1926 tarihli değişiklik

"Devlet Kuvvetleri Aleyhinde Cürümler" başlığı altında yer alan 159. madde aşağıdaki şekilde düzenlenmişti:

"Büyük Millet Meclisini veya Hükümetin şahsı manevisini veya ordu ve donanmasını yahut Türklüğü tahkir ve tezyif edenler hakkında dahi bundan evvelki madde ahkamı tatbik olunur"

¹ Türkan Yalçın Sancar, **Alenen Tahkir ve Tezyif Suçları**, Ankara, Seçkin Matbaacılık, 2004, s. 46.

Bahsedilen “evvelki madde ahkamı” Cumhurbaşkanına karşı hakaret suçunu düzenlemekteydi ve üç seneye kadar hapis cezası öngörmekteydi. 1926 tarihli kanunun “tahkir ve tezyif” hareketinin 2000’li yılların başına kadar korunduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada “aleniyet” unsurunun ilk kanun maddesinde öngörülmediğine ve suçun işlenmesinin bu haliyle çok daha kolay olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Günümüze kadar devam eden izin prosedürü açısından ise 160. madde ihdas edilmiş bulunmaktaydı. Ayrıca şu an yürürlükte bulunan kanunda yer alan Adalet Bakanı’nın izni yerine 1926 itibariyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyasetinin yetkilendirilmekteydi.

B. Türk Ceza Kanunu’ndaki 11.6.1936 tarihli değişiklik

Bu değişiklikte birlikte “Türklüğü, Büyük Millet Meclisini, Cumhuriyeti, Hükümetin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif edenler bir seneden altı seneye kadar hapis cezası” ile cezalandırılmaya başlanmıştı. Yaptırımın altı seneye kadar çıkmasının ardındaki gerekçe Büyük Millet Meclis Başkanlığı’na 10.4.1936 tarihinde sunulan 6/1135 sayılı Adliye Encümeni Mazbatasında şu şekilde yer verilmiştir: “Son zamanların bazı hadiseleri delaletiyle... Devletin emniyet ve selameti her türlü fena hareketlere karşı cezai müeyyidelerle mahfuz bulundurmak lüzumu tahakkuk etmiştir”. Bu gerekçeden savaş yılları sonrası yeni bir devlet kurulmasının ardından 13 yıllık süreçte yaşanan siyasi hadiselerin kastedildiği anlaşılmaktadır. Bu fıkranın devamındaki fıkroda “Devletin silahlı kuvvetleri” ile “Adliyenin manevi şahsiyeti” de koruma altına alınmaktadır. Dolayısıyla savaş sonrası siyasi rejimin etkilerinin hem koruma altına alınan kurumların arttırılması ile suçun genişletilmesinde, hem de verilen cezada artırım olmasında önemli rol oynadığını söylemek mümkündür. Sancar’a göre de bu ciddi değişiklikler devleti daha güçlü bir şekilde koruma endişesinden kaynaklanmaktadır².

160. maddede yer alan izin şartı açısından ise şu hüküm getirilmiş bulunmaktadır: “159. maddenin birinci ve ikinci fıkralarında yazılı Hükümetin veya Adliyenin manevi şahsiyetini veya Cumhuriyeti alenen tahkir ve tezyif hallerinde takibat yapılması Adliye vekaletinin iznine bağlıdır”.

11.6.1936 itibariyle ilk kez madde kapsamına dahil edilen “aleniyet” unsuruna da dikkat çekmek gerekmektedir. Bu unsur ile birlikte tahkir ve tezyif hareketi ancak alenen işlenmesi halinde cezalandırılabilir hale getirilmiştir. Mukayeseli hukukta da mutlak suretle öngörülen aleniyet ilkesinin (ACK m. 90a) ülkemizde uygulamaya 1936 itibariyle konulduğu anlaşılmaktadır³.

² Sancar, *a.g.e.*, s. 48.

³ Heinrich Wilhelm Lauffhütte, Ruth Rissing-van Sann, Klaus Tiedemann, *Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar*, C. IV., 12. bs., Berlin, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2007

C. Türk Ceza Kanunu'ndaki 20.9.1946 tarihli değişiklik

1946 yılında getirilen değişiklik TCK 301'in siyasi bir araç olarak kullanılmaya ne kadar açık bir madde olduğunu gözler önüne sermektedir. 159. maddeye tahkir ve tezyif hareketini "matufiyet" açısından ele alan bir fıkra eklenmiştir. İspat hukuku ve kanunilik ilkesi açısından ciddi anlamda sorgulanabilecek bu fıkranın yine toplumsal hareketlerden ve şiddetli eleştirilere duyulan rahatsızlıktan kaynaklandığı kabul edilmektedir⁴.

"Birinci fıkrada beyan olunan cürümlerin irtikabında hakaret veya tecavüze uğrayanın adı sarahaten zikredilmemiş veya hakaret veya tecavüz, üstü kapalı geçirtilmiş olsa bile mahiyetinde ve birinci fıkrada yazılanlardan birine matuf olduğunda tereddüt edilemeyecek derecede karineler varsa, hem tecavüze uğrayanın adı zikredilmiş, hem de tahkir tezyif veya tecavüz tasrih kılınmış gibi muamele olunur"

Bu fıkranın gerekçesi ise günümüzde tartışılmaya devam eden "düşman ceza hukuku" konusuna önemli bir örnek teşkil edecek niteliktedir. Zira bu madde metni ile o dönemde hükümete ve uygulamalarına karşı çıkacak kişilerin nasıl ceza hukuku yoluyla sindirilebileceği görülmektedir. Gerekçede yazılarda, makalelerde ima yoluyla kullanılan "bir kelimenin" dahi bu madde kapsamında suç teşkil edebileceğine dikkat çekilmektedir⁵.

"Bir yazı veya makale kelime, kelime veya cümle, cümle incelendiğinde, açık bir surette hakaret ve tezyifi tazammun etmemekle beraber, heyeti umumiyesi açık bir şekilde yapılan tahkir ve tezyifin bile husule getiremeyeceği önemli tesir ve akisler doğurmaktadır... Bu sebeple... tahkir ve tezyifin ima yolu ile suizanni davet edecek şekil ve mahiyette işlenmesi hali de nazarı itibara alınmış ve Büyük Millet Meclisinin meşruiyeti hakkında tereddüt uyandırabilecek herhangi bir fiil ve harekette bulunanlarla ona dil uzatanları da cezalandırmak maksadıyla maddeye bir fıkra ilave edilmiştir"

Gerekçe dahilindeki yaklaşımın 1961 yılına kadar ihtilafli siyasi rejimlerin aracı olarak kullanılmaya devam ettiğini söylemek mümkündür. 5.1.1961 tarihli değişiklik ise bu sert uygulamaları biraz olsun hafifletmeye çalışmıştır.

D. Türk Ceza Kanunu'ndaki 5.1.1961 tarihli değişiklik

27 Mayıs 1960 askeri müdahaleyi takip eden dönemde çıkarılmış olan 235 sayılı Kanun 159. maddenin baskıcı karakterini bir ölçüde azaltmaya çalışmıştır. İfade hürriyetini ve eleştiri hakkını ön plana almaya çalışan bu rejim maddede bu-

⁴ Sancar, a.g.e., s. 49.

⁵ a.e., s. 50.

lunan “Meclisin meşruiyeti hakkında suizannı davet edecek şekilde mütecavizane fiil ve hareketler” ibaresini çıkarmıştır. Bu yolla ifade hürriyeti açısından hükümetin bir düşman olarak ortaya çıkmasının⁶ önüne geçilmeye çalışılmıştır. Sancar’a göre de yorum yapma hakkını bertaraf eden ve düşünce özgürlüğünün önünde ciddi bir engel oluşturan bu ibarenin maddeden çıkarılması çok yerinde olmuştur⁷.

1961 değişikliği itibariyle bir seneden altı seneye kadar ağır hapis cezasının suçun yaptırımı olarak korunmaya devam ettiğini hatırlatmak gerekmektedir.

E. Türk Ceza Kanunu’ndaki 3.8.2002 tarihli değişiklik

3 Ağustos’ta getirilen “eleştiri hakkı” fıkrasını incelemeyen önce 6.2.2002 itibariyle “bir seneden altı seneye kadar ağır hapis” cezasının “bir seneden üç seneye kadar hapis” olarak değiştirildiğini belirtmek gerekecektir. Zira 2002 yılının Şubat ayı itibariyle uzun yıllar uygulamada kalan 6 senelik ağır hapis cezası yaptırımı 3 seneye kadar indirilmiştir.

Aynı senenin Ağustos ayında ise TCK 159’da bu madde özelinde “eleştiri hakkını” düzenleyen önemli bir fıkra eklenmiştir. Bu hükmün gerekliliği açısından tartışmalar çıksa da, kanun koyucunun amacının bilineni tekrarlamak pahasına dahi olsa TCK 159 uygulamasını pratikte hafifletmek olduğu kabul edilmiştir. Bu fıkranın hukuken gereksiz ve var olanın bir tekrarı gibi görülse de, yükselen muhalif seslere ve uygulamadaki katılığa cevap verecek bir hatırlatma olarak konulduğu düşünülmektedir⁸. İlgili kanun maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:

“Birinci fıkrada sayılan organları veya kurumları tahkir ve tezyif kasıtı bulunmaksızın, sadece eleştirmek maksadıyla yapılan yazılı, sözlü veya görüntülü düşünce açıklamaları cezayı gerektirmez”.

III. Tarihsel Gelişimin Bugün Geldiği Nokta: TCK 301

26.09.2004 tarihinde kabul edilen 5237 sayılı Kanun, 301. madde itibariyle “tahkir ve tezyif” hareketi başta olmak üzere suçun konusunu oluşturan “Türklük” ibaresi gibi birçok konuda yenilikler getirmiştir. 30.4.2008 tarihinde 5759 sayılı Kanun ile birlikte tekrar önemli değişikliklere maruz kalan 301. maddenin yaptırım unsuru “altı aydan üç yıla” hapis cezasından, “altı aydan iki yıla” kadar indirilmiştir. Yine suçun nitelikli unsuru olarak 2008 yılına kadar yürürlükte olan “Türklüğü aşağılamanın yabancı bir ülkede bir Türk vatandaşı tarafından işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında arttırılır” ibaresi de madde metninden çıkarılmıştır.

⁶ Robert Trager, Donna L. Dickerson, *Yirmibirinci Yüzyılda İfade Hürriyeti*, Çev. A. Nuri Yurdusev, Avrupa Komisyonu Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara, Cantekin Matbaası, 2003, s.93.

⁷ Sancar, *a.g.e.*, s. 52.

⁸ *a.e.*, s. 54.

Bu bağlamda TCK 301'in günümüzde geldiği noktayı anlamak için yukarıda incelediğimiz tarihsel gelişimi akılda tutmakta fayda vardır. Zira TCK 301'in analizi "Suç İnceleme Yöntemi" çerçevesinde, bu tarih üzerinde yükselen uygulamalar ışığında detaylandırılacaktır. Dolayısıyla günümüze kadar uygulaması 765 sayılı Kanun nezdinde yerleşmiş olan bu suçun incelenmesi açısından eski TCK 159'un tarihi büyük önem taşımaktadır. Siyasetin, ifade özgürlüğünün, ceza hukuku yaklaşımlarının tarihsel gelişim içinde bugün geldiği nokta olarak TCK 301 işte bu anlayış içinde incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama Suçunun İncelenmesi

I. KANUNİ TANIM VE KORUNAN HUKUKİ DEĞER

A. Suça İlişkin Kanun Metni

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu Madde 301

(1) Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Devletin askeri veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.

(4) Bu suçtan dolayı soruşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.

B. Korunan Hukuki Değer

Bu bölümde suçla korunan hukuki değerlerin ayrı ayrı detaylandırılması gerekmektedir. Öncelikle "Türk Milleti" bağlamında hangi değerlerin korunma altına alındığını daha sonrasında ise kanunda sayılan kurumların ortaya çıkardığı değerler bütününe inceleyeceğiz.

765 sayılı Kanununun 159. maddesinde ve 2008 yılına kadar 5237 sayılı kanunun değişiklikten önceki halinde "Türklük" kavramı bulunmaktaydı. Türklük kavramını açıklamak gerekirken Sancar'a göre kültür esasına, etnik esasa dayalı ya da salt hukuk eksenli tanımlar yapılabilecektir. Bu nedenle böyle belirsiz bir kavramın ceza yargılamasının konusu olmasının tehlikeli olduğu kabul edilmektedir⁹ Eski kanun itibarıyla sadece bir etnik kökene bağlı değerlerin korunduğuna dair tartışma-

⁹ Sancar, **a.g.e.**, s. 72.

lar söz konusuydu. Yargıtay Türklük ibaresini 159. madde uygulaması zamanında “Türk milletini oluşturan insani, dini, tarihi değerleri ile milli dil, milli duygular ve milli geleneklerden oluşan milli, manevi değerler bütünü” olarak yorumlamaktaydı¹⁰. Türk ırkına has müşterek kültüre ayrıcalık tanındığına ilişkin tartışmaların son bulması adına 30.04.2008 tarihinde ise 301. maddede yapılan değişiklikle “Türklük” ibaresinin yerine “Türk Milleti” kavramı getirilmiş bulunmaktadır. Bu değişikliğin karşılaştırmalı hukuktaki koruma konusuna da uygun düştüğünü söylemek mümkündür. Zira İtalyan Ceza Kanunu uyarınca da koruma “İtalyanlık” için değil “İtalyan Ulusu” için öngörülmüş bulunmaktadır¹¹.

Türk Milleti kavramı ırk, dil, din gibi öğelerle değil birlikte yaşama isteği bulunan insanların ortak mazisi, hatırası ve amacı olarak açıklanmaktadır¹². Tarih ve kültür birliğinin temel alındığı bu rejimde bir insanın şahsi hassasiyetlerinden çok, bir milletin ortak duygularının üzerine inşa edilen bir koruma içgüdüğü bulunmaktadır. Kanun koyucu da bu unsurların aşagılanmasını suç haline getirmekle toplumun devamlı huzurunu ve vatandaşlarının saygınlığını koruma altına almayı amaçlamıştır. Tabidir ki amaç sadece bir toplumun saygınlığını korumakla sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda toplumun yansıması olan devlet erkinin de prestijinin ceza hukuku yoluyla sağlanması söz konusudur. Bu dolaylı etkinin yanında TCK m. 301 dahilinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve kurumlarının da özel olarak sayıldığı görülmektedir.

Kanunda sayılan kavramları sıralamak gerekirse, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Devletin yargı organları, Devletin askeri ve emniyet teşkilatı korunan kurumlar olarak ortaya çıkmaktadır. Hemen hemen bütün devletlerin ceza kanunlarında yüksek siyasi kurumlarının itibarını korumayı amaçlayan hükümler yer almaktadır. Türk Ceza Kanunu da insan şeref ve haysiyetini ihlal eden hakaret ve sövme suçlarının yanı sıra devlet kurumlarının itibar, nüfuz ve prestijini koruyacak bir suç öngörmüştür¹³.

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti” kavramı 2008 yılı itibariyle 301. maddeye girmiş bulunmaktadır. 765 sayılı kanun itibariyle yerleşmiş bulunan “Cumhuriyet” kavramı ve bu kavramın beraberinde getirdiği ideolojik kapsam 5237 sayılı kanunun ilgili değişikliği ile birlikte uygulamadan kalkmış bulunmaktadır. Türk Ceza Kanununun 301. maddesinin yeni halinin Alman Ceza Kanununun 90(a)

¹⁰ CGK, E. 2006/9-169, K. 2006/184, T. 11.7.2006, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 18.6.2013.

¹¹ Sancar, a.e., s. 71.

¹² Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan, Mustafa Artuç, **Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu**, C. VI, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010, s. 8320.

¹³ T. Ayhan Beydoğan, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türk Hukukunda Siyasi İfade Hürriyeti**, Avrupa Komisyonu Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara, Cantekin Matbaası, 2003, s. 150.

maddesiyle de örtüştüğü söylenebilir. Zira birinci fıkranın birinci bendinde yer alan “Bundesrepublik Deutschland” ibaresi tek tek ülkenin her eyaleti, her hassasiyeti açısından değil, ülkenin bütünlüğüne ve özgür demokratik sistemine karşı yapılacak saldırılara karşı korunması gereken bir değer olarak algılanmaktadır¹⁴.

Ülkemizdeki değişikliğin anlamını daha iyi anlamak açısından 2008 yılında yapılan değişikliğe kısaca değinmek gerekmektedir. Zira o dönemde hazırlanmış olan Adalet Komisyonu raporunda (5759 sayılı Kanun) Türkiye Cumhuriyeti Devleti, “Cumhuriyet” kavramının yerine ikame edilmiş ve komisyonda kanunun koruduğu hukuki değerler hakkında detaylara yer verilmiştir. Raporda “...milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde... demokratik laik ve sosyal bir hukuk Devleti” olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin bu sayılan nitelikleri kapsadığı ve cumhuriyet hassasiyetlerini kendi bünyesinde zaten barındırdığının altı çizilmiştir. Bu noktada devletin kendisine yapılacak bir aşağılama eyleminin aslında toplumun önemli hassasiyetlerine de sirayet edeceği sonucu çıkarılabilmektedir¹⁵. 301. maddenin devamında korunması amaçlanan değerler ise millet egemenliğinin tecelli ettiği Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Devletin yargı organları, askeri ve emniyet teşkilatıdır. Aslında korunan hukuki değer en nihayetinde zincir halinde toplumun kendisini, yansıması olan devleti ve devletin sahaya yansıması olarak kurumlarının itibarıdır. Bireysel olarak hiçbir kurum personeli veya vekili kanunun koruduğu değere haiz değildir. En nihayetinde TCK 301. maddesi tüm toplum-devlet düzeninin itibarını ve saygınlığını korumaktadır.

II. SUÇUN UNSURLARI

A. Maddi Unsurlar

1. Hareket

a. Genel Olarak

Bu suç ancak korunan değerlerin alenen aşağılanması durumunda gerçekleşebilmektedir. Suçun hareket normu “aşağılama” olarak kabul edilmektedir. Aşağılamadan kastın onur kırma, değersiz gösterme, muhatabı küçük gösterme olduğu düşünülmekle beraber, hareketin sözlü hareketler dışında eylemler de gerçekleşme ihtimalinin bulunduğu kabul edilmektedir¹⁶. Yazı yazılması, fiziksel bir eylemin yapılması veya tiyatro, müzik gibi bir sanatın ortaya konulması da gerektiğinde bu madde kapsamında değerlendirilebilmektedir.

¹⁴ Laufhütte/Rissing-van Sann/Tiedemann, *a.g.e.*, s. 146.

¹⁵ Gürsel Yalvaç, **Karşılaştırmalı-Gerekçeli İçtihatlı Türk Ceza Kanunu**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008, s. 1540-41.

¹⁶ İsmail Malkoç, **Açıklamalı Türk Ceza Kanunu**, C. IV, Ankara, Sözkese Matbaacılık, 2013, s. 4779-80.

Bu noktada TCK m. 301'deki hareket çeşitlerine örnek teşkil edecek Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 11.07.2006 yılında Hrant Dink'in köşe yazıları hakkında verdiği karar bulunmaktadır. Dink'in gazetecilik çerçevesinde yazdığı, kişisel kanaatlerini habercilik anlayışıyla aktardığı köşe yazılarının Türk toplumunu aşağıladığına kanaat getiren Yargıtay Ceza Genel Kurulu, kararını şu şekilde gerekçelendirmiştir: "Sanığın yazısında küçültme unsuruyla kullandığı 'zehirli kan' sözcüğünün Türklere yönelik olduğu ve tezyif amacıyla kullanıldığı anlaşıldığından... Türk toplumunu aşağılamanın ifade özgürlüğü ve eleştiri kapsamında değerlendirilemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır"¹⁷. Yazı yazmak suretiyle gerçekleştirilen bu hareketin dışında genelde bu suçun sözlü olarak işlendiği görülmektedir. Yargıtay 9. CD, 2005 tarihli E. 2004/6627 K. 2005/214 sayılı kararında alkollü bir sanığın küfürlü sözlerini bu suç kapsamında değerlendirmiştir. Kararda "sanığın alkollü iken geldiği müştekinin pansiyonunda camları kırması nedeniyle olayın ihbar edildiği, ilçe Jandarma görevlilerinin olay yerine gelip müdahale etmeleri üzerine, 'Türkiye Cumhuriyeti Devletinin de, Jandarmasının da, polisinin de anasını avradını sin kaf ederim' dediği, götürüldüğü karakolda da benzer sözleri sarfettiği ve aleniyet unsurunun gerçekleştiği tüm dosya kapsamında anlaşılmış olup, bu suretle atılı Cumhuriyeti ve Devletin Emniyet Muhafaza Kuvvetlerini alenen tahkir ve tezyif etmek suçlarının oluştuğu" kanaatine varılmıştır¹⁸. Bu suç açısından hareket unsurunun oluşması açısından bir başka ihtimal ise kişi tarafından yapılan eylem veya gösteridir. Bu bağlamda karşılaştırmalı hukukta yer verilmiş olan bir uygulamayı örnek vermek gerekecektir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Texas eyaletinde gerçekleşmiş bir "bayrak yakma" olayına ilişkin dava şu şekilde tecelli etmiştir. 21.6.1989 tarihli, 491 U.S. 397 numaralı Texas v. Johnson davasında, ABD politikalarına karşı protestoda bulunan vatandaş Johnson'ın belli pankartları, bayrakları ve flamları yakması söz konusudur. Mahkeme yaptığı değerlendirmede Texas kanunlarına göre milletin saygı gösterdiği, milli hassasiyet gösterdiği nesnelere yakılmasını bir aşağılama eylemi olarak kabul etmiş ve bu hareketin ifade özgürlüğü kapsamında olmadığına hükmetmiştir¹⁹. Sonuç olarak hem TCK m. 301 hem de karşılaştırmalı hukuk açısından suça konu hareketin yazılı, sözlü veya görsel olarak gerçekleştirilebilmesinin mümkün olduğunun kabulü gerekmektedir.

765 sayılı TCK itibariyle "tahkir ve tezyif" hareketi öngörülmekte iken 5237 sayılı kanun bu ibarenin yerine "aşağılama" unsurunu getirmiştir. Aşağılama kelimesinin her iki kelimeyi de kapsadığı düşünülse de hareket aslında bir anlamda "itibar düşürmeye" kadar indirgenmiştir. Zira her eleştiri, hele otoriteye karşı yapılmışsa

¹⁷ CGK, 169/184, 11.07.2006; İhsan Akçin, **Yargıtay Ceza Genel Kurul Kararları (2005-2012)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s. 898.

¹⁸ 9. CD, E. 2004/6627, K. 2005/214, T. 27.1.2005, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 18.6.2013.

¹⁹ Zühtü Arslan, **ABD Yüksek Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü**, Avrupa Komisyonu Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara, Cantekin Matbaası, 2003, s. 322.

aşağılama hareketini oluşturabilecek yorumlamalara açık olabilmektedir²⁰. Aksi görüşteki Şen'e göre ise aşağılama kavramıyla suçun hareket unsurunun genişletilmesi maddenin amacıyla ve mukayeseli hukuktaki örneklerle örtüşmektedir²¹. Mukayeseli hukukla bizim kanunumuzda yer alan hareket unsurunun örtüştüğü konusunda tartışma bulunmamaktadır. Gerçekten de 1930 İCK'nın 291. maddesinde "Her kim, İtalyan Milletini alenen aşağılarsa...", 1997 tarihli Polonya Ceza Kanununun 133. maddesinde ise "Her kim Polonya Milletini veya Cumhuriyetini alenen aşağılarsa..." ibareleri yer almaktadır²². Ancak ülke şartlarının uygulamalar açısından farklı olduğunu da kabul etmek gerekir. Zira mukayeseli hukukla kavram birliğinin sağlanması, uygulama birliğinin sağlanacağı anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla ülkemizin ifade özgürlüğü konusunda verdiği sınavları dikkate alarak, genişletilmiş bir hareket unsurunun yaratabileceği tehlikeye dikkat çekmek gerekmektedir.

b. Aleniyet

Daha önce yukarıda da bahsedildiği üzere bu suç ancak korunan konuların "alenen" aşağılanması suretiyle işlenebilmektedir. Dolayısıyla "hareket" başlığı altında TCK m. 301'e özel olarak "aleniyet" unsurunun da detaylandırılması gerekmektedir. Bir devlete veya millete karşı aşağılama hareketinin ceza hukuku bağlamında karşılık bulması ancak aleniyet unsuru ile mümkün olabilmektedir. Karşılaştırmalı hukuka bakıldığında da "aleniyet" kavramına özel bir önem verildiği görülecektir. Zira Avusturya Ceza Kanununun 248. maddesinin incelenmesi sırasında aleniyetin (Öffentlichkeit) önemine dikkat çekilmektedir. Avusturya doktrininde milli değerlerin ancak aleni hareketlerle veya kamunun kolay erişebileceği yöntemlerle aşağılandığı takdirde suç oluşturacağı kabul edilmektedir²³. Türk Ceza Kanunu da Avusturya Ceza Kanununa paralel bir düzenleme getirmektedir. Kanunda öngörülmuş bulunan "aleniyet" unsurunun nasıl yorumlandığı ise Yargıtay kararları nezdinde anlaşılmaktadır. Örneğin 301. madde bağlamında incelenen bir davada, adli makamlara yazılan bir dilekçenin içinde yer alan aşağılayıcı unsurların suç oluşturup oluşturmayacağı tartışılmaktadır. Kararda "suça konu ifadelerin, sanığın Yargıtay C.Başsavcılığına hitaben yazarak göndermiş olduğu dilekçe içinde yer alması karşısında olayda aleniyet unsurunun gerçekleşmediği" kanaatine

²⁰ Süleyman Özar, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin A. Taner Akçam v. Türkiye Kararı Işığında Türk Ceza Kanunu'nun 301. Maddesini Yeniden Düşünmek", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 70, Sayı: 2012/3, s. 442.

²¹ Ersan Şen, "Türk Ceza Kanunu Madde 301", **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 1, Nisan 2007, s.14.

²² R. Cengiz Derdiman, "Türk Ceza Kanununun 301. Maddesindeki Değişikliğin Hukuki ve Siyasi Sonuçları", **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 9, Nisan 2009, s. 20.

²³ Frank Höpfel, Eckart Ratz, **Wiener Kommentar zum Strafgesetzbuch**, C. IV, 2. bs., Wien, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2009, s. 15; "...nur geschützt, wenn sie bei öffentlichen Anlässen oder allgemein zugänglichen Veranstaltungen gezeigt werden."

varılmıştır²⁴. 301. madde uygulamasından bağımsız olarak “aleniyet” unsuru Yargıtay nezdinde şu şekilde saptanmaktadır. Yargıtay aleniyet unsuru aranan bir suçun tespitinde eylemin herkes tarafından bilinip görülebilecek bir biçimde işlenmesini beklemektedir. Aleniyet unsuru açısından 1999 tarihli kararda şu değerlendirme yapılmıştır. “Aleniyet, suçun herkesin görebileceği bir yerde işlenmesi anlamındadır... aleniyette fiilin başkaları tarafından görülüp, işitilmesi şart olmayıp, görülebilir, işitilebilir olması yeterlidir”²⁵.

Dolayısıyla kamuya açık yerlerde gösteri yaparak, kitlesel iletişim araçlarıyla yayın yaparak aşağılama suçunu işlemek mümkündür. Bugün bu araçlara özellikle internetin de dahil olduğunu söyleyebiliriz²⁶. Dolayısıyla son günlerde “Gezi Parkı” direnişi çerçevesinde ortaya çıkan ve sosyal paylaşım sitelerinde ülkenin emniyet güçlerine karşı aşağılayıcı ifadelerle yer veren (TCK 301/2), evinde bilgisayar başında oturan bir genç dahi suçun faili olabilecek konuma gelmiştir. Zira sosyal paylaşım siteleri artık milyonlarca kullanıcısı olan ve kamunun rahatlıkla erişebileceği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. İfade özgürlüğü çerçevesinde eleştiri hakkının takdiri yargı makamlarındadır ve suç incelemesi açısından bu durum hukuka aykırılık bölümünde ayrıca incelenecektir. Ancak bu noktada teknolojinin geldiği yer itibarıyla “aleniyet” unsurunun her zamankinden daha kolay gerçekleşebileceğini kabul etmek gerekmektedir. Zira yakın zamanda 19. Sulh Ceza Mahkemesi, 2012/299 E. sayılı dosyasında, TCK 216/3 uyarınca Fazıl Say'ın sosyal paylaşım sitesi “twitter”da yazdığı yazılarının dini değerleri “alenen” aşağıladığına kanaat getirmiştir. Gerekçeli kararında Mahkeme, “twitter” adlı sosyal paylaşım sitesine herkesin erişebileceğini, yazılan yazılara istenildiği anda toplumun her kesiminden insanın ulaşabileceğini kabul etmiştir. Sonuç olarak güncel tartışmalar ışığında, önümüzdeki günlerde 301. madde açısından da aleniyet unsurunun bu karardaki gibi bir yoruma tabi tutulabilmesi mümkün gözükmektedir.

2. Hareketin Konusu

TCK m. 301 doğrultusunda suçun gerçekleşebilmesi konu olarak Türk Milleti, Türkiye Cumhuriyeti Devleti veya kanunda belirtilen ilgili kurumların aşağılanmasıyla bağlıdır. Saymak gerekirse Türk Milleti, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Devletin yargı organları, Devletin askeri teşkilatı ve emniyet teşkilatı hareketin konusunu oluşturmaktadır. Türk Milletinin manevi birlik beraberliği, milli duygularıyla sayılmış bulunan kurumların itibarları suça konu eylemin yöneldiği olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ve ilgili kurumlarının

²⁴ 9. CD, E. 2006/9252, K. 2007/5081, T. 7.6.2007, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 18.6.2013.

²⁵ CGK, 9-145/160, 15.6.1999; Yaşar/Gökcan/Artuç, **a.g.e.**, s. 8333.

²⁶ Malkoç, **a.g.e.**, s. 4780.

faaliyetleri üzerinden organlarının veya teşkilatlarının “tamamını kapsayacak nitelikte” aşağılamaların suçun konusunu oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Özel olarak kanun metninde yer verilen birkaç kavramı daha açmak gerekmektedir. Örneğin Hükümet kavramından başbakan veya bakanlar kurulu, Yargı kavramından hakimler veya savcılar, emniyet teşkilatından polisler bireysel olarak koruma altına alınmamıştır. Hareketin konusu kurumun ve organlarının tamamının hedef alınmasıdır. Örneğin Bakanlığa veya Bakanlara karşı yapılan hakaretler, aşağılamalar ancak kişileri aşır organ olarak hükümeti kapsadığı takdirde 301. madde kapsamında değerlendirilebilmektedir²⁷. Emniyet teşkilatının aşağılanıp aşağılanmadığı tartışılan bir kararda ise, sanığın sarf ettiği sözlerin doğrudan orada bulunan polisin şahsıyla sınırlı kaldığı kabul edilmiştir. Yargıtay 9. CD, 2004 yılına ait kararında “sanıkların, nezarete alınmaları sırasında kolluk görevlilerine kızarak sarf ettikleri sözlerin küll halinde ve doğrudan doğruya olaya müdahale eden kolluk görevlilerine yönelik olup TCK.nun 159.maddesinde belirlenen suçun unsurlarının oluşmadığı” kanaatine varmıştır²⁸. Sonuç olarak bireysel hareketlerin sonucunda TCK m. 301 yerine TCK m. 125’te yer alan genel “hakaret suçunun” oluşacağı kabul edilmektedir. Dolayısıyla 301’in koruduğu alan yukarıda saydığımız konuların tamamına yönelik itibarı zedeleyecek aşağılamalar ile sınırlı kalmaktadır.

3. Netice

Suçun oluşması için aşağılama teşkil eden hareketin muhataplar nezdinde saygınlığa veya itibara zarar getirmesi beklenmemektedir. Bir tehlike suçu olarak düzenlenmiş bulunan TCK 301, kişinin Türk Milletini, Devletini aleni aşağılamasını yeterli bulmakta, ayrıca bir zarar aramamaktadır. Doktrinde devletin düzenine karşı işlenen fiillerin çoğunluğunun “tehlike suçu” olduğu kabul edilmektedir²⁹. Bu noktada devletin siyasi reflekslerini nasıl ceza hukuku alanında gösterdiğine dikkat çekilebilmektedir. Özek’e göre cezalandırılan devletin siyasal menfaatlerinin “ihlali” değil “ihlal tehlikesidir”³⁰. Aksi yönde, bu suçun TCK 125’de yer alan hakaret suçunun bir nevi olduğunu ve zarar suçu kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunan görüşler de bulunmaktadır³¹. Ancak uygulamada ve doktrinde kabul gören görüş, suçun tamamlanmış sayılması için alenen aşağılama hareketinin

²⁷ Ali Parlar, Muzaffer Hatipoğlu, **Türk Ceza Kanunu Yorumu**, C. IV, 2. bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 4078.

²⁸ 9. CD. 2004/4782 E., 2004/4740 K., 28.9.2004 T. (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 18.6.2013.

²⁹ Çetin Özek, **Devlete Karşı Suçlar**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1976, s. 197.

³⁰ Özek, **a.e.**, s. 167.

³¹ Şen, **a.g.e.**, s.15; “301. maddenin bir tehlike suçu olmadığı, Millet ile Devletin varlık ve değerlerinin aşağılanması fiilinin suç olarak düzenlendiği, bu yönüyle, 301. madde ile kişilik haklarına hakaret edilmesini suç sayan ve bir zarar suçu olarak tanımlanan 125. madde arasında paralellik kurulabileceğini... söylemek mümkündür”.

gerçekleşmesinin yeterli olduğudur. Uygulamaya bakıldığında da, bir köşe yazısının gazetede yayınlanmasıyla veya bir bildirinin kamusal alanda okunmasıyla birlikte m. 301'deki yazılı suçun o an gerçekleştiği kabul edilmektedir³²

Suçun niteliği gereği tehlike suçu olarak değerlendirilmesinin ifade özgürlüğü bağlamında ise farklı sonuçları bulunmaktadır. Tehlike suçunun yarattığı bu düzen bir anlamda sansürün, hatta oto-sansürün önünü açmaktadır. Devlet politikalarına ya da milli hassasiyetlere ters düşecek şahsi düşüncesini ifade etmek isteyen birçok yazar daha kalemi eline aldığı yazacağı yazının yarın raflarda yerini aldığı anda karşılaşabileceği soruşturmanın farkında yaşamakta ve kendi kendini en başından itibaren sansürlemektedir³³. Bu bağlamda son olarak 301'den mahkum edilmiş bulunan Hrant Dink'in yazdığı köşe yazısı serisini, Çetin Özek'in "Devlete Karşı Suçlar" adlı kitabındaki "tehlike suçu" yorumu ile düşünmek gerekir. Devlete karşı yasaklanan fiilleri düzenleyen maddelerin mantığına (ratio legis) bakmak, hakikaten önlenmek istenen tehlikenin oluşup oluşmadığına nazaran cezalandırma yapılması gerekmektedir³⁴. Aksi takdirde hiçbir "tehlike" yaratmayan bir fiilin cezalandırılmasında güdülen maksatta devletin yaratmaya çalıştığı korku düzeni görülebilecektir.

4. Fail

Türk Ceza Kanununun 301. maddesinde yer alan suç özgü suç niteliğinde değildir ve aşığılama eylemini gerçekleştirmekle beraber bu suçu herkes işleyebilmektedir. İtalyan Ceza Kanununun 290. maddesinde yer alan "chiunque"³⁵ ibaresi ile Avusturya Ceza Kanununun 248. maddesinde yer alan "wer" ibaresi "her kim" anlamındadır³⁶. Bu bağlamda karşılaştırmalı hukukta da suçun failinin herkes olabileceği görülebilmektedir.

Bu bölümde suçun sadece aleniyet unsuruyla gerçekleşmesi temelinde şu noktaya dikkat çekilebilir. Bugünlerde internet yoluyla herkesin yazılarına, sözlerine, eylemlerine aleniyet kazandırması mümkün gözükmektedir. Ancak internet ortamındaki paylaşımların dışında, bu kanunun genelde hitap ettiği kişilerin basın mensupları veya kamuya mal olmuş şahıslar olduğu görülmektedir. Zira her sabah gazeteler aracılığıyla yayın yapan köşe yazarları, televizyon programcıları ya da sürekli televizyon karşısında yer alan muhalif siyasi merciler bu madde kapsamında fail olmaya daha elverişlidir. Dolayısıyla hassasiyetleri fazla, ancak ifade özgürlüğü anlayışı yeni gelişmekte olan bir toplumda, göz önünde olan bu kişilerin soruşturmaya tabi tutulması herkesten daha olası gözükmektedir.

³² Sancar, **a.g.e.**, s. 237.

³³ Trager/Dickerson, **a.g.e.**, s.104.

³⁴ Özek, **a.g.e.**, s.171.

³⁵ Sancar, **a.g.e.**, s. 58.

³⁶ Höpfel, Ratz, s. 14.

5. Mağdur

Bu suç ile birlikte siyasal ve toplumsal düzen içinde belirli bir hareketin cezalandırılması söz konusudur. Maddede tek tek sayılan kurumların aşağılama hareketinin mağduru olarak kabul edilmesi mümkün gibi gözükse de aslında hepsinin temelinde sosyolojik bir değer olarak toplumun mağdur olduğu düşünülmelidir³⁷. Suçun mağduru olarak gerçek bir kişi aramak mümkün değildir. Zira Türk Milleti kavramıyla belirli bir kişinin ya da kişi topluluğunun aşağılanmasından çok, genele yayılmış ve kabul görmüş toplumsal hassasiyetlerin zedelenmesinden bahsedilmektedir. Ancak devletin ve onun yansıması olan kurumların bir kamu tüzel kişiliği olarak yaşadığı itibar kaybı nedeniyle suçtan zarar gören olarak kabul edilmeleri de mümkün gözükmektedir.

B. Manevi Unsur

Failin madde metninde sayılan Türk Milletine, Devlete veya ilgili organlarına karşı alenen aşağılamada bulunduğunu bilmesi ve bunu isteyerek hareket etmesi gerekmektedir³⁸. Dolayısıyla bu suçun ancak kasten işlenebileceği kabul edilmektedir. Kişinin sarf ettiği ifadelerin veya yaptığı eylemlerin aşağılayıcı nitelikte olduğunun bilinç ve iradesine sahip olması suçun oluşması için yeterli manevi unsuru yerine getirmiş olacaktır³⁹. Bu noktada failde “özel aşağılama kastının” aranıp aranmayacağına dikkat çekmek gerekmektedir. Parlar’a göre maddenin 4. fıkrasında yer alan “eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz” ibaresi “özel aşağılama kastının” aranmasını zorunlu kılmaktadır. Zira siyasal eleştiri hakkının kullanılması durumunda aynı fiil hukuka uygun bulunmaktadır⁴⁰. Suçun kasten işlenmesi açısından “aleniyet” unsurunun da önemli rol oynadığını düşünen yazarlar bulunmaktadır. Zira Özar, aleniyetin bu suçun bir unsuru olduğunu ve failin eylemini alenen ifa ettiği kastıyla hareket etmesi gerektiğinden bahsetmektedir⁴¹.

Siyasal hürriyetlerin karşısında duran devlete karşı suçlarda genelde “özel kastın” varlığı aranmaktadır. Buna bağlı olarak siyasal eleştiri-tahkir suçunun sınırını ortaya çıkartan da failin “özel kastıdır”⁴². Gerçekten de fail açısından özel kastın aranması ve suçun daha ağır şartlara bağlanması sanığın ifade özgürlüğü temelinde elinde olan haklarını bu hükme takılmadan daha özgürce kullanmasını da sağlayacaktır. Dolayısıyla kast unsuru açısından böyle bir yaklaşımın benimsenmesi hem kanunun hem de anayasal hakların kullanımı açısından daha özgürlükçü bir anlayış ortaya çıkaracaktır.

³⁷ Yaşar/Gökcan/Artuç, **a.g.e.**, s. 8330.

³⁸ Beydoğan, **a.g.e.**, s. 156.

³⁹ Levent Korkut, “İfade Özgürlüğü Çerçevesinde TCK’nın 301. Maddesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 65, Sayı: 2007/1, s. 31.

⁴⁰ Parlar, **a.g.e.**, s. 4081.

⁴¹ Özar, **a.g.e.**, s. 436.

⁴² Özek, **a.g.e.**, s. 189, 197.

A. Hukuka Aykırılık Unsuru

Hukuka uygunluk açısından m. 301 incelemelerinde ilk akla gelmesi gereken nokta maddenin 3. fıkrasında yer alan özel eleştiri amacıdır. Gerçekten de kanun koyucu ifade özgürlüğü karşısında önemli engeller yaratabilecek bu maddeyi yumuşatmak adına 3. fıkrada yer alan şu ibareyi madde metnine eklemiş bulunmaktadır: “Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz”. Bu hukuka uygunluk nedeninin Türk Ceza Kanununun 26. maddesinde düzenlenen “hakkın kullanılmasına” dayandığı da söylenebilir. Eleştiri ve ifade özgürlüğü TCK uygulamalarından önce Anayasa’da da karşımıza çıkmaktadır. Anayasanın 25. maddesinde düzenlenen “düşünce ve kanaat hürriyeti” ile 26. maddesinde yer alan “düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti” bu bağlamda 301. maddede yer alan suç açısından hukuka aykırılığı ortadan kaldıracak niteliktedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesinde düzenlenen “ifade özgürlüğü” (freedom of expression) de bu bağlamda hukuka uygunluk sebebi olarak değerlendirilmelidir.

Makalenin bu noktasında ifade özgürlüğü rejiminin cezai yaptırımlarla sınırlanabilmesinin tehlikelerinden bahsedilecektir. Zira Hrant Dink kararı süresince yaşananlarda olduğu gibi, TCK m. 301 bir ceza hükmünün ötesinde anlamlar, toplumsal mesajlar barındırabilmektedir. 2007 yılında Hrant Dink’in vurularak öldürülmesinden sonra Ankara Barosu Dergisinde Bülent Turhan Gündüz’ün Hrant için kaleme aldığı “301. Madde Bağımlılığı” adlı yazıda sorulan soruya dikkat çekmek gerekmektedir⁴³. “TCK 301’nci madde bir insana yöneltildiğinde, o insanı ve yaşamını nasıl etkiliyor?”. Yaptırımı ceza hukuku dahilinde en fazla iki yıl hapis cezası olan bir madde nasıl oluyor da hayatları bu kadar alt üst edebiliyor? Bu sorunun cevabını yine aynı makaleden Dink’in sözleriyle vermek gerekmektedir. Dink “Benim için asıl tehdit ve asıl dayanılmaz olan kendime yaptığım psikolojik işkence” demektedir. Bu bağlamda şu sonuca varmak mümkün. 301. madde kapsamında soruşturma başlamasıyla beraber olası bir hükmün yaptırımı psikolojik olarak kişi üstünde en başından başlayabiliyor. İlk günden itibaren şüpheli yazılı ve görsel medya aracılığıyla “vatan haini” ilan edilebilmektedir. Bu işin sosyolojik boyutu olmakla beraber hukuka aykırılık unsurunun değerlendirilmesi açısından bu tip olaylar yol gösterici nitelikte olabilmektedir. En nihayetinde Devletin yargı organlarının yukarıda altı çizilen “eleştiri amacını” dar yorumlaması önüne geçilemeyecek sonuçlara yol açabilmektedir. Bu noktada da Anayasa m. 25, 26, TCK m. 301/3, AİHS m. 10 devreye girmektedir. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin ifade özgürlüğü temelinde verdiği iki kararı hukuka aykırılık unsuru bölümünde özel olarak incelemekte fayda vardır.

AİHM’in 14 Eylül 2010 tarihli Dink kararını incelemeyen önce, “ifade öz-

⁴³ Bülent Turhan Gündüz, “301. Madde Bağımlılığı”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 65, Sayı: 2007/1

gürlüğü” çerçevesinde devletlerin tahammül sınırının ne noktada olması gerektiğini ortaya koyan *Arslan v. Turkey* kararına değinmek gerekmektedir. Zira bu kararın 44. paragrafında sözleşmenin 10. maddesinin hangi ifadeler için koruma sağladığına dikkat çekilmektedir. Kararda, ifade özgürlüğünün sadece “kabul gören veya zararsız veya kayıtsızlık içeren bilgiler veya fikirler için değil aynı zamanda kırııcı, şok edici veya rahatsız edici olanlar için de geçerli” olduğuna kanaat getirilmiştir⁴⁴. İfade özgürlüğü gibi koruma altına alınmış birçok hak sözleşme dahilinde koruma altındadır. Ancak sözleşme dahilinde her bir özgürlüğün kısıtlanması da mümkün kılınmıştır. Kısıtlama koşullarının uygulanması konusunda üç aşamalı bir sistem benimsemiş olan Mahkeme, *Dink v. Turkey* kararı bağlamında TCK Madde 301 üzerinden bir inceleme yapmış bulunmaktadır.

Kararda devletin ifade özgürlüğünü kısıtlamasının “yasayla öngörülüp öngörülmediği”, “meşru bir amaç gözetilip gözetilmediği” ve “demokratik bir toplum için gerekli olup olmadığı” araştırılmıştır⁴⁵. “Yasayla öngörülme” kistası açısından Mahkeme, TCK m. 159’un ve daha sonra yürürlüğe girmiş bulunan TCK m. 301’in müdahaleye yasal zemin oluşturduğunu tespit etmiştir. “Meşru amaç” açısından Türk Hükümeti savunmasında kamu düzenini koruma tezini ileri sürmüştür. Mahkeme “devletin organlarının gözden düşürülmesinin önlenmesi amacının, başvuran tarafından şiddet kullanımına teşvik edici bir eylem olmaksızın kamu düzeninin korunması kapsamında” değerlendirmekte tereddüt etmekte ise de sorunun çözümünün demokratik gereklilikte olduğuna işaret etmiştir. Bu bağlamda Dink kararı, kısıtlamanın “demokratik bir toplum için gerekli olup olmadığı” üzerinde yoğunlaşmıştır. Hukuka aykırılık unsuru altında yukarıda değerlendirmesini yaptığımız yargı erkinin ideolojik reflekslerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de TCK 301 dahilinde değinmiş bulunmaktadır. Zira incelenen suç bakımından en büyük tehlikenin altını Mahkeme şu şekilde açıklamaktadır. Ülkenin siyaset kurumları tarafından benimsenmiş olan bir “...politikaya ya da bir başka deyişle bu konudaki resmi teze karşı yapılan her eleştiri Türklük kavramı ya da Türk milletine karşı küçümseyici, aşağılayıcı, ve olduğundan farklı gösterir nitelikte bir saldırı olarak algılanma tehlikesiyle karşı karşıyadır”⁴⁶. Mahkeme, Dink’in makale dizisinin kimseyi şiddete çağırmadığına ve demokratik eleştiri kapsamında değerlendirmesi gerektiğine kanaat getirmiş ve sonuçta AİHS’nin 10. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Hukuka aykırılık başlığı altında karşılaştırmalı hukuktan da bir örnek vermek gerekecektir. Zira Alman Ceza Kanununun 90(a) maddesinin nasıl yorumlandığını ve ne gibi durumlarda kişilerin hareketlerinin hukuka uygun kabul edildiğini görmek uygulamamız açısından da faydalı olacaktır. Alman doktrini düşünce ve ifade

⁴⁴ AİHM, *Arslan v. Turkey*, No. 23462/94, T. 8.6.1999 (çevrimiçi) <http://hudoc.echr.coe.int>

⁴⁵ AİHM, *Dink v. Turkey*, No. 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09, 7124/09, T. 14.9.2010 (çevrimiçi) <http://hudoc.echr.coe.int>

⁴⁶ Aynı karar, s. 24

özgürlüğüne ek olarak ayrıca “sanatsal özgürlüğe” de (Kunstfreiheit) önem vermiş gözükmektedir⁴⁷. Laufhütte'ye göre ifade özgürlüğüne sahip kişilerin devletlerinin milli manevi hassasiyetlerinden korkmadan sanatsal icraatlarda özgür olması esastır. 90(a) maddesi, hareketin ancak kamunun anayasa tarafından korunan özgürlükleri veya devletin demokratik faaliyetlerini engelleyecek nitelikte olduğu takdirde devreye girmektedir. 90(a) uygulamasına örnek olarak 1979 tarihinde Köln kentinde yapılmış bir eyleme dikkat çekilebilir. Zira bu tarihte, bir grup gencin devletin politikalarına karşı çıkararak “izolasyon işkencecileri” adıyla hazırladığı provokatif posterleri Alman Mahkemeleri özgürlük kapsamında değerlendirmiştir⁴⁸.

Sonuç olarak ulusal ve uluslararası hukukta hukuka uygunluk enstrümanları değişse de prensipte ifade özgürlüğü hep esas alınmaktadır. Türk Mevzuatında da hukuka uygunluk sebebi için bu kadar enstrüman sağlanmış iken ifade özgürlüğünü pekiştirmek artık yargının elindedir. Gerçekten de doğası itibarıyla 301. maddenin tahlilinde hukuki sonuçlar üzerinde dururken bazı hususları da siyasi açılarından görmek gerekmektedir⁴⁹. Bu yüzden bu başlık altında ifade özgürlüğünün ve siyasi perspektiflerin karşılıklı olarak tartışılması gerekmiştir. Son olarak şunu da belirtmek gerekir. Hakkın kullanılması neticesinde hukuka aykırılığın ortadan kalkması ve yargı erklerinin daha özgürlükçü bir 301. madde yaklaşımı sadece ceza hukuku alanında değil, demokratik toplum yaşantısında da kendisini olumlu şekilde hissettirecektir.

III. SUÇUN NİTELİKLİ UNSURLARI

30.4.2008 tarihli 5759 sayılı Kanun değişikliğinden önce maddenin üçüncü fıkrasında Türklüğü aşığılamanın yabancı bir ülkede bir Türk vatandaşı tarafından işlenmesi halinde cezanın üçte bir oranında artırılması öngörülmüştü. Ancak yapılan değişiklikle beraber 301. madde açısından artık suçun nitelikli bir hali bulunmamaktadır.

IV. KUSURLULUK

301. maddenin niteliği dahilinde bu suçta özgü bir kusurluluk hali öngörülmemektedir. Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, geçici nedenler gibi çeşitli kusurluluk hallerinin bu suç dahilinde de uygulama alanı bulması mümkündür. Kısaca bir örnek vermek gerekirse, ülkede kamuya açık bir alanda aleni şekilde devlete, emniyetine veya yargı organlarına söven akıl hastalığı bulunan bir kişi kusurluluk halinden faydalanabilecektir. Yine yaş küçüklüğü bulunan ve Türk Milletine aleni hakaretlerde bulunan küçüğün indirim alması olasılıklar dahilindedir.

⁴⁷ Laufhütte/Rissing-van Sann/Tiedemann, **a.g.e.**, s. 154.

⁴⁸ Laufhütte/Rissing-van Sann/Tiedemann, **a.e.**, s. 155.

⁴⁹ Derdiman, **a.g.e.**, s. 17.

V. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ

A. Suça Teşebbüs

TCK 301 açısından teşebbüs mümkün gözükmemektedir. Kişinin aşığılama kastı ile hazırladığı köşe yazısını gazetede yayınlanması için göndermesi ancak basım sırasında bir şekilde yazının çıkmaması Yargıtay içtihadında da teşebbüs olarak kabul edilmektedir⁵⁰. Sözle iletişim kurulması açısından televizyon programında yaşanan teknik aksaklık da yine bu kapsamda değerlendirilebilir. Bir mitingde okunmak üzere gönderilen mektubun ya da bildirim henüz okunmadan emniyet güçleri tarafından ele geçirilmesi durumunda da teşebbüsten söz edilecektir. Zira Sancar'a göre bu olayda da "aleniyet" unsuru gerçekleşmemiş durumdadır⁵¹.

B. Suça İştirak

İştirake ilişkin bu madde açısından bir sınırlama öngörülmemektedir. Kişilerin müşterek faillik, azmettirme veya yardım etme şeklinde suça iştirak etmeleri mümkündür. Örneğin bir köşe yazısı dizisinin birden fazla yazar tarafından ortak çıkarılması ya da bir basın toplantısının birden fazla kişiyle aşığılama kastıyla düzenlenmesi suça iştirak açısından değerlendirilebilir. Provokatif bir bildiriye kamuya açık alanda okuması veya internet yoluyla yayması için genç bir kişi azmettirilebilir. Yine aynı şekilde TCK 301 dahilinde suç oluşturacak bir kitabın basımı için yazara finansal destek yaparak yardım edilebilir.

C. Suçların İçtimaı

301. madde Devlet, yargı organları ve emniyet teşkilatı gibi farklı konuları barındırması sebebiyle içtima açısından ilginç bir nokta ortaya çıkarmaktadır. Örneğin aynı konuşmada (harekette) hem yargı organları hem de emniyet teşkilatı alenen aşığılanmış ise üç ayrı suç oluşmaktadır. Sancar, bu durumda gerçek içtima kuralının uygulanacağını kabul etmektedir. 9. CD'nin 1981 tarihli kararında da "Cumhuriyeti, hükümetin manevi şahsiyetini, askeri kuvvetleri ve emniyet muhafaza kuvvetlerini alenen tahkir eylemi ayrı ayrı suç teşkil ettiği halde yazılı şekilde hüküm kurulması" bozma sebebi sayılmıştır⁵².

Alenen aşığılama hareketi ile gerçekleştirilen bu suçun özellikle basın yoluyla zincirleme suç halinde işlenmesinin mümkün olduğu kabul edilmektedir. Suça konu köşe yazısının bir gazetede bölümler halinde farklı tarihlerde yayınlanması durumunda zincirleme suçtan bahsedilebilmektedir. Bir yazı tek bölüm halinde değil, ayrı iki yazı oluşturacak halde farklı tarihlerde yayınlanması durumunda ise

⁵⁰ 9. CD, 6948/7048, 22.12.1995; Yaşar/Gökcan/Artuç, **a.g.e.**, s. 8342.

⁵¹ Sancar, **a.g.e.**, s. 240.

⁵² Sancar, **a.g.e.**, s. 235.

Yargıtay'ın görüşü her birinin tek suç olarak kabul edilmesi yönündedir⁵³. Aynı ceza dairesinin bir başka kararında ise suç oluşturan tiyatro oyunun seanslar halinde sekiz kez oynanmasının zincirleme suç teşkil ettiğine karar verilmiştir⁵⁴.

VI. CEZALANDIRILABİLİRLİK ŞARTI

Bu başlık altında TCK m. 301 uygulamasında sıkça karşılaşılabilecek bir şahsi cezasızlık sebebine değinmek gerekecektir. Bahsedeceğimiz şahsi cezasızlık sebebi TCK'nın kendisinden değil, Anayasa'dan kaynaklanmaktadır. Anayasanın 83. maddesinde yer alan "yasama dokunulmazlığı" hükmü uyarınca "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanı'nın teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar". Gerçekten de milletvekillerinin açıklama yaparken kendisini TCK 301'in tehdidi altında hissetmesi kabul edilemeyecektir. İşin doğası gereği politik eleştirinin, özellikle de Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine yönelik eleştirinin en fazla yapıldığı yer Meclistir. Milletvekili bu hüküm sayesinde 301. maddeyi ihlal etme korkusu duymadan faaliyetini yerine getirmeye devam edebilecektir⁵⁵.

VII. İZİN ŞARTI

TCK 301'de yer alan suçun incelenmesi açısından ayrıca bu özel başlığın da açılması gerekmektedir. Zira kanunun 4. fıkrasında özel bir izin prosedürü öngörülmüş bulunmaktadır. TCK 301/4 uyarınca "Bu suçtan dolayı soruşturma yapılması Adalet Bakanının iznine bağlıdır" hükmü getirilmiştir. Bir anlamda Cumhuriyet Savcılarının bir ceza soruşturmasında başlamadan önce ilk olarak Adalet Bakanını ikna etmesi gerekmektedir. Bu durumun özgün başka bir yönü ise bakanın izninin gerekçesiz bir takdire dayanması ve buna karşı herhangi bir kanunyolunun öngörülmemiş olmasıdır. 2011 tarihli Yargıtay kararında da bu iznin "esasta bir usul hükmü olmakla birlikte aynı zamanda... sonuçları bakımından bir maddi ceza hükmü" niteliğinde olduğu belirtilmiştir⁵⁶.

Bu şarta ilişkin "Anayasaya aykırılık" iddiasına karşın Anayasa Mahkemesinin 2009 yılında verdiği karara da değinmek gerekmektedir. Aykırılık iddiası yürütme erkine verilen yargı yetkisinin Hukuk Devleti ilkesine aykırı olduğuna dayanmaktadır. Anayasa Mahkemesi 2009/38 E. sayılı kararında şu kanaate varmıştır. "İtiraz konusu kuralla ülkenin politik çıkarları nedeniyle maddede düzenlenen suçtan dolayı soruşturma yapılması Adalet Bakanının talebine bağlı tutulmuştur. Adalet

⁵³ 9. CD, 6349/6288, 29.11.19954; aynı yönde bkz. Parlar, **a.g.e.**, s.4084; "...aşığılama içeren değişik yazıların yayımlandığı sayı ve nüshalar bağımsız birer suç oluşturur".

⁵⁴ 9. CD, 3052/1027, 22.2.1999; Yaşar/Gökcan/Artuç, **a.g.e.**, s. 8343.

⁵⁵ Sancar, **a.g.e.**, s. 63.

⁵⁶ 8. CD, 7987/10479, 05.10.2011; Malkoç, **a.g.e.**, s. 4781.

Bakan'na tanınan bu yetki, yargısal değerlendirmeden ziyade Devlet ve toplum yararı açısından bir takdir yetkisinin kullanılmasıdır"⁵⁷.

VIII. YAPTIRIM

30.04.2008 tarihli 5759 sayılı Kanun değişikliğiyle beraber suçun yaptırımında da indirimle gidilmiştir. Zira 2008 öncesinde altı aydan üç yıla kadar hapis cezası öngörülen suçun cezası bugün itibariyle altı aydan iki yıla kadar hapis cezası olarak belirlenmiş bulunmaktadır. TCK 301'de öngörülen yaptırımı Kara Avrupası hukukundaki benzer örnekleriyle karşılaştırmak gerekirse Almanya'da bir yıldan üç yıla (ACK m. 90), İtalya'da altı aydan üç yıla (İCK m. 290), İspanya'da ise iki aya kadar hapis cezası (İsCK m. 543) uygulandığı görülebilmektedir⁵⁸.

KAYNAKÇA

- Akçin, İhsan: **Yargıtay Ceza Genel Kurul Kararları (2005-2012)**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012.
- Arslan, Zühtü: **ABD Yüksek Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü**, Avrupa Komisyonu Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara, Cantekin Matbaası, 2003.
- Beydoğan, Ayhan: **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türk Hukukunda Siyasi İfade Hürriyeti**, Avrupa Komisyonu Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara, Cantekin Matbaası, 2003.
- Derdiman, R. Cengiz: "Türk Ceza Kanununun 301. Maddesindeki Değişikliğin Hukuki ve Siyasi Sonuçları", **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 9, Nisan 2009.
- Gündüz, Bülent Turhan: "301. Madde Bağımlılığı", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 65, Sayı: 2007/1.
- Höpfel, Frank; Eckart Ratz: **Wiener Kommentar zum Strafgesetzbuch**, C. IV, 2. bs., Wien, Manzsche Verlags- und Universitatsbuchhandlung, 2009.
- Korkut, Levent: "İfade Özgürlüğü Çerçevesinde TCK'nın 301. Maddesi", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 65, Sayı: 2007/1.
- Laufhütte, Heinrich Wilhelm; Ruth Rissing-van Sann, Klaus Tiedemann: **Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar**, C. IV., 12. bs., Berlin, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2007.
- Malkoç, İsmail: **Açıklamalı Türk Ceza Kanunu**, C. IV, Ankara, Sözkese Matbaacılık, 2013.

⁵⁷ AYM, E. 2009/38 , K. 2009/70 , T. 3.6.2009, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, 18.6.2013.

⁵⁸ Nezahat Yuca, **Türk Ceza Kanunu 301. Madde ve AB Uygulamaları**, Ankara, TBMM Araştırma Merkezi Yayınları, 2008, s. 3-7.

- Özar, Süleyman: “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin A. Taner Akçam v. Türkiye Kararı Işığında Türk Ceza Kanunu’nun 301. Maddesini Yeniden Düşünmek”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 70, Sayı: 2012/3.
- Özek, Çetin: **Devlete Karşı Suçlar**, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1976.
- Parlar, Ali; Muzaffer Hatipoğlu: **Türk Ceza Kanunu Yorumu**, C. IV, 2. bs., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Sancar, Türkan Yalçın: **Alenen Tahkir ve Tezyif Suçları**, Ankara, Seçkin Matbaacılık, 2004.
- Şen, Ersan: “Türk Ceza Kanunu Madde 301”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 1, Nisan 2007.
- Trager, Robert; Donna L. Dickerson: **Yirmibirinci Yüzyılda İfade Hürriyeti**, Çev. A. Nuri Yurdusev, Avrupa Komisyonu Liberal Düşünce Topluluğu, Ankara, Cantekin Matbaası, 2003.
- Yalvaç, Gürsel: **Karşılaştırmalı-Gerekçeli İçtihatlı Türk Ceza Kanunu**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008.
- Yaşar, Osman; Hasan Tahsin Gökcan, Mustafa Artuç: **Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu**, C. VI, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010.
- Yuca, Nezahat: **Türk Ceza Kanunu 301. Madde ve AB Uygulamaları**, Ankara, Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Merkezi, 2008.